

LES PORS REPUBLICANES
DE ROSALÍ ROVIRA

Autor: Carlos Blanco Fernández

En determinats moments la fortuna es mostra capritxosa sense que aconseguim entendre el perquè de tot plegat. En aquesta ocasió, la bona ventura s'ha manifestat en forma d'imprès. Un text que no només ens remet als temps de les carlinades des d'una perspectiva en primera persona sinó que, a més a més, ens permet recuperar part del patrimoni bibliogràfic torrenc.

Fa poc més d'un any, en Joaquim Pérez em va fer arribar una còpia d'aquest text de Rosalí Rovira. La seva descoberta va ser fortuïta, ja que, quan estava visitant una coneguda a Barcelona, aquesta, coneixent la vinculació d'en Joaquim amb Torredembarra, li va mostrar l'exemplar original que tenia a la seva biblioteca particular. Ja a les meves mans i després de llegir-lo, gràcies a una còpia que em van passar, el relat em va captivar. No només pels fets que narra sinó també per la mateixa raresa de l'escrit. Cap de les persones amb qui vaig parlar el coneixia, en les notícies bibliogràfiques de la Torre no hi constava, en els fons de les biblioteques públiques de Tarragona i Barcelona tampoc. Sens dubte, em trobava davant d'un text inèdit, si més no per a la gent més jove, i que si es conserva a la Torre deu estar oblidat per algunes biblioteques particulars de la vila sense més atenció per part dels seus propietaris.

Tot i aquesta raresa, l'autor no m'era pas desconegut. Rosalí Rovira és un personatge interessant dins la galeria d'il·lustres vilatans. Fill d'un boter, va néixer a Torredembarra l'agost del 1855.¹ Va acabar els estudis de Medicina el 1880 i va exercir com a cirurgià, deixant una important obra científica que avui en dia coneixem àmpliament. Amb tot, Rosalí Rovira és encara un gran anònim per a la majoria de torrencs, tot i existir un carrer amb el seu nom. I és que la seva vinculació amb Torredembarra no es limita a ser fill de la vila. Estem davant d'un d'aquells prohoms singulars. No hem d'oblidar pas que

l'octubre del 1929, ja nomenat fill il·lustre per l'Ajuntament, va cedir una partida de terra dels Astrinquells² per crear-hi un parc públic.³ La seva voluntat era que en aquell terreny es situés la creu de terme de la vila d'origen medieval, la restauració de la qual ell mateix havia promocionat i sufragat.⁴ Amb motiu de la recuperació de la creu de terme va redactar i publicar un text titulat *La cruz de término de Torredembarra* (1929), on explicava la seva història i justificava el per què havia de recuperar-se aquell element artístic.⁵

Però al marge d'aquest text, Rosalí Rovira va escriure dos textos curts més en relació amb santa Rosalia, patrona local de la població. Per una banda trobem *Santa Rosalía. Virgen Palermitana*, publicat per primera vegada el 1926 i reeditat el 1928, el 1931 i el 1935. En una segona publicació, titulada com *Mi visita a Palermo y al Monte Pelegrino* i publicada el 1930, relata la seva visita en pelegrinatge als llocs vinculats a la vida de santa Rosalia a l'illa de Sicília.

El text que us presentem és molt diferent de la resta de títols. Aquí ens relata uns fets que, en part, formaven part de la seva memòria viscuda i que, al final de la seva vida, semblaven recuperar actualitat. El moment en què fou impresa aquesta *Guerra civil de los Siete Años (1833 a 1840). Un episodio histórico en Torredembarra* (1932) s'enquadra dins del primer any de vida de la II República (1931-1939), tot just en un moment de gran tensió política i social en què Rosalí Rovira pren partit en contra dels valors que signifiquen la República. El seu posicionament conservador, perfectament contrastat amb el seu cristianisme militant, entrava en confrontació frontal amb el laïcisme oficial de les noves autoritats republicanes. La seva postura ideològica es fa palesa en aquest exercici pràctic de memòria i que té com a marc històric la primera experiència republicana a Torredembarra (1873-1875).

Per dur a terme el seu objectiu pren com a referent dos successos ocorreguts a Torredembarra amb el rerefons de les guerres carlines. El primer fet succeeix durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840), quan una partida de seguidors de Carles VI va intentar ocupar Torredembarra i va ser rebutjada pels defensors. Rosalí Rovira no va viure aquests fets, ja que encara no era nat. Per poder explicar aquest episodi transcriu un informe remès pels defensors a les autoritats de Tarragona. Evidentment, aquesta documentació s'ha de prendre amb cautela, ja que les dades que ens aporta així com els epítets emprats provoquen una distorsió favorable de la realitat. Només com a exemple, podem dir que, segons aquest escrit, van prendre part en el combat dos mil cinc-cents atacants i una trentena de defensors. Fins ara no sols desconeixem l'existència d'aquest document, sinó també els fets que relata i que demostren l'existència d'una partida

carlina a la Torre durant el període de setembre del 1837. Fins ara només teníem constància de la presència d'una partida d'uns quaranta homes a Altafulla i que es va dedicar a espoliar algunes finques del terme, just al final de l'època de la verema, i a assaltar un pobre veí que estava treballant en la seva propietat.⁶ Curiosament, els successos d'Altafulla es produeixen el 21 de setembre, només dos dies més tard que els fets relatats per Rovira a Torredembarra.

A diferència de la primera carlinada, els esdeveniments del 1874 sí que van ser viscuts per Rosalí Rovira, qui en aquell moment estava a punt de complir dinou anys. Dels fets concrets que se'ns relata no en teníem cap constància; tot i així, s'encabeixen dins d'un marc cronològic i geogràfic on les partides carlines i les republicanes es van enfrontar per tal d'evitar que aquestes últimes fortifiquessin algunes viles del Baix Gaià, com Altafulla i Torredembarra, així com que mantinguessin el control sobre les estacions telegràfiques.⁷ Els efectius del *Batallón franco móvil nº 2*, encarregat de la defensa de Torredembarra i integrat per uns vint-i-cinc homes armats, resultaven una força insuficient per defensar les obres de fortificació i de seguretat de l'estació telegràfica. Davant d'aquest fet, el Govern Militar de Tarragona, per mitjà de l'Ajuntament, va ordenar l'organització d'una milícia local forçosa per a tots els homes compresos entre els divuit i els quaranta-cinc anys, entre els quals s'havien d'escollir els seus caps.⁸ Només una setmana més tard, concretament el 6 de maig, es va produir l'assalt a la vila per part d'una partida comandada per en Quico de Constantí. Tal com podem observar pels fets que se'ns exposen, l'atac va agafar desprevinguts els milicians, que no van tenir ni temps d'imaginar-se com havien de lluitar contra uns autèntics professionals de les armes.

La imatge que intenta transmetre Rosalí Rovira és que la República, el seu sistema, els seus valors i els seus protagonistes són incapaços de garantir al ciutadà la seva pròpia seguretat personal. La seva experiència i la seva ideologia fan de la República, i en concret de la Segona, una opció política perillosa i desaconsellable que converteix l'opció escollida el 14 d'abril de 1931 en un autèntic error. Aquesta lliçó surt reforçada amb la sentència llatina que clou el text: "*¡Quantum mutatus ab illo!*".

Tot i aquesta instrumentalització de la memòria, l'eminent doctor no fa més que lluir una de les debilitats comunes en totes les societats històriques, incloent-hi la nostra d'avui dia: la recerca i la demanda a les elits d'una seguretat que garanteixi el desenvolupament individual, encara que això acabi implicant el sacrifici d'algunes llibertats col·lectives.

DOCTOR ROSALINO ROVIRA Y OLIVER

=

**GUERRA CIVIL
DE LOS SIETE AÑOS
(1833 a 1840)**

=

**UN EPISODIO HISTÓRICO
EN TORREDEMBARRA**

BARCELONA

MCMXXXII

Portada de l'escrit

*Guerra Civil de los siete años (1833 a 1840).
Un episodio histórico en Torredembarra,
Doctor Rosalino Rovira y Oliver*

En sus tres primeros matrimonios, Fernando VII, rey de España, no tuvo sucesión, y casó por cuarta vez con María Cristina de Borbón, hija de Francisco I de Nápoles, la cual, con el auxilio de su hermana, la infanta Luisa Carlota, hizo que su marido derogara la Ley Sálica en 29 de Marzo de 1830, quedando de esta suerte restablecido el derecho de las mujeres a la sucesión al trono español. Tal derogación contrarió vivamente al infante don Carlos, hermano del rey, porque le privaba del derecho él ocupar el trono, en el caso de morir Fernando sin hijos varones.

Con arreglo a dicha disposición, la infanta Isabel, primera hija del citado matrimonio, fué proclamada princesa de Asturias tres días después de su nacimiento, ocurrido en 1.º de Octubre de 1830. En 1833, Fernando convocó Cortes para que juraran como heredera del trono a la princesa Isabel, y al poco tiempo, el 29 de Septiembre del mismo año, murió, legando a España la sangrienta guerra civil de los Siete Años, sostenida por su hermano Carlos contra su hija Isabel II.

En aquella desastrosa contienda entre isabelinos y carlistas, la villa de Torredembarra (provincia de Tarragona) se puso franca y resueltamente del lado de los primeros, a quienes prestó su apoyo, creando un cuerpo de Nacionales bien armados y disciplinados y ejecutando las obras de fortificación necesarias para resistir los ataques de los carlistas, los cuales, contrariados por no poder quebrantar la lealtad y el valor de la mentada población, buscaban ocasión para infligirla duro castigo.

La ocasión se presentó en 19 de Septiembre de 1837; los carlistas la cogieron; pero el resultado fué muy otro del que ellos deseaban y creían obtener, pues dió lugar a un notable episodio guerrero que, a pesar de contar casi una centuria, no se ha publicado en la prensa y que hace gran honor a los Nacionales que lo realizaron y a Torredembarra, conforme puede verse en el siguiente relatò, copia fiel y cabal del documento en que se comunicó a la Superioridad tal sucedido, el cual es poco menos que desconocido de los actuales sucesores de los que lo efectuaron.

Dice así el mencionado documento:

•En la mañana del 19 del corriente, apareció en las alturas inmediatas a esta Villa, una facción en número de 2.500 hombres capitaneada por el

cabecilla Llarch de Copons y otros, la que se arrojó sobre estos campos al objeto no tanto de atacar la Población, como de sorprender á una partida de 30 Nacionales movilizados que estaba protegiendo la vendimia.

»En efecto por medio de tan veloz movimiento cortaron la retirada á los indicados.

»Mas nada arredó á los pocos Nacionales que quedaban dentro del mismo, quienes al primer señal de alarma volaron a ocupar sus puestos, y no contentos con esto, corrieron a manifestar al enemigo en los campos inmediatos que los corazones de los libres no necesitan encubrirse contra las paredes de las fortificaciones para escarmentar a los viles, sufriendo las descargas de todo un batallón desplegado en guerrillas: entretanto crecidas fuerzas tuyas tenían ya citiada á la mencionada partida en el lugar de Clará distante un cuarto de hora, después de haber aguantado con la mayor serenidad los continuos disparos á quemaropa de las numerosas guerrillas replegándose e con mucho orden á la indicada Aldea se enserró dentro una casa que aspillera con brevedad, aparedada la puerta principal, y anarbolada una bandera encarnada, esperaron con tranquilidad decididos á morir antes que rendirse, los ataques del enemigo, despreciando sus intimaciones y amenazas de reducirlos a pavesas: Por fin viendo el enemigo tanto valor y decisión de los citiados, desistió de su loco empeño, dejando libres a los predichos Nacionales á las Cuatro de la tarde de dicho dia que entraron en esta Villa en medio del alborozo de este entusiasta vecindario, que salió á recibirles á bastante distancia.

»Tal á sido el resultado de tan glorioso día sin que haya ocurrido la menor desgracia por nuestra parte y en que el enemigo ha tenido 15 hombres fuera de combate entre ellos 4 muertos y entre estos un capitán y teniente de granaderos habiendo libertado á un soldado del Provincial de Badajoz.

»Ha sido brillante el comportamiento de todos, pero en particular á los denodados teniente y subteniente de esta Milicia don Francisco Fuguet¹ y don Fernando Fontanilles quienes sin duda por su brabura y disposiciones salvaron a los valientes movilizados cuyos Gefes eran.

»Todo lo que pongo a conocimiento de V. S. para que lo haga presente a la Superioridad, y en cumplimiento a lo dispuesto por S. M. en la circular de 2 Agosto próximo pasado.

1. El Sr. Fuguet era esposo de mi tía Dª Joaquina Oliver, hermana de mi madre. (E.P. D.)

«Dios guarde á V. S. muchos años.- Torredembarra, 24 Septiembre de 1837.»

He copiado literalmente el anterior documento, por la ingenuidad que revela y porque, a pesar de sus faltas gramaticales, que no son pocas, da clara idea del hecho de armas que describe, hecho que si se compara con otro también de carácter bélico, ocurrido en la misma villa, en 1874, forzosamente se ha de exclamar: ¡Qué contraste más singular! ¡Qué distinta era la generación de 1837 de la de 1874!- Veámoslo.

Siendo rey de España don Amadeo de Saboya, enarboló la bandera de la insurrección, en Abril de 1872, por creerse con derecho a ocupar el trono, el llamado por sus partidarios Carlos VII, nieto del titulado Carlos V, que promovió la guerra civil de los Siete Años, como queda dicho al principio de este escrito. Después de la abdicación de D. Amadeo, en 11 de febrero de 1873, y a la proclamación de la República, la causa carlista adquirió muy extraordinaria importancia, sobre todo durante las presidencias de D. Francisco Pi y Margall y de D. Nicolás Salmerón. Gracias a D. Emilio Castelar, que sucedió en la presidencia de la República a Salmerón y que pudo gobernar cual requería la gravísima situación de España, en virtud de los poderes dictatoriales que le concedieron las Cortes Constituyentes, D. Carlos no llegó a ser proclamado rey.

En aquellas circunstancias, Torredembarra se manifestó contraria al partido carlista, y para defender la villa, formó un cuerpo de voluntarios republicanos, que eran capitaneados por un joven de gallarda postura, que llevaba las insignias de capitán, llamado Fernandito Fontanilles y Casas, y casualmente era hijo del D. Fernando Fontanilles, que tan brillante papel desempeñó en el episodio del año 1837.

Mientras no se trató más que de lucir su garbo, su marcialidad y su bravura ante los chicos de la población (entre los cuales me contaba), los tales voluntarios cumplieron bien su cometido, pero dió el caso, que a la una de la noche del día 6 de Mayo de 1874, se presentó una partida carlista mandada por los cabecillas Vallés, Cucala y Quico de Constantí, que rápidamente ocupó toda la villa, sin hallar ninguna resistencia, pues los vecinos, salvo algunos trasnochadores, estaban tranquilamente entregados al sueño.

Los carlistas recogieron sin el menor estorbo las armas de los voluntarios, los cuales las entregaron personalmente, a excepción de unos pocos, que por miedo se ocultaron. Fueron en busca del capitán Fontanilles, y no pudieron dar con él, a pesar del minucioso registro que practicaron. Se

había escondido, y difícil era hallarle, no obstante estar oculto en la misma casa en que vivía, situada en la calle Nueva (actualmente llamada de Roig y Copóns), número 16- ¿El lector no adivina en donde estaba escondido el capitán? Pues ... ¡¡SE HABIA ZAMBULLIDO EN LA CISTERNA!! En ella estuvo metido, con agua hasta el cuello, hasta que la partida carlista abandonó la población, o sea, durante ¡CINCO HORAS!

Escusado es decir que, al salir del escondrijo, estaba Fontanilles más muerto que vivo, no sólo por el terrible miedo que con razón había pasado, pues los carlistas tenían la intención de fusilarle, sino también por la horrible frialdad que se había apoderado de su cuerpo, causas ambas más que suficientes para paralizarle la vida. Sin embargo, afortunadamente no murió sino que se repuso del espantoso lance, pero perdió en absoluto sus aficiones militares.

Ya habrá advertido el lector, que el episodio de 1874 es el reverso de la medalla del de 1837. El contraste es tan grande entre uno y otro, que lo que tiene éste de borroso tiene aquel de lamentable. La explicación de tan magna diferencia está indudablemente en que los milicianos nacionales de 1837 sentirían de verdad sus ideales políticos y por esto supieron defenderlos, mientras que los voluntarios republicanos de, 1874 tendrían poca fe en los suyos, lo cual fué motivo de que ni un conato de defensa supieran hacer.

Digamos para terminar: ¡Quantum mutatuos ab illo!

DR. ROSALINO ROVIRA y OLIVER

Notes

1. Voldria agrair aquesta informació a en Lluís Català.
2. És la partida on avui en dia trobem el parc infantil de Babilònia.
3. Arxiu Municipal de Torredembarra (AMTO), *Libro de actas de las sesiones de la Comision Municipal Permanente (1929-1931)*, top. 92; 11 d'octubre de 1929.
4. Emili Mercadé i José, "La Creu de Terme. In memoriam del Dr. Rosalino Rovira i Oliver", *Butlletí Municipal*, 12, pp. 31-32.
5. El Centre d'Estudis Sinibald de Mas va reeditar aquest text el 1987.
6. Salvador Rovira Gómez, "Altafulla i la Guerra dels Set Anys (1833-1840)", *Estudis Altafullencs*, 1, 1977, pp. 61-77.
7. Per a un millor coneixement del marc històric de què parlem consulteu: Pere Anguera, "El foc a Torredembarra. Aportació a la història de la darrera carlinada", *Recull de treballs* 3, Centre d'estudis Sinibald de Mas, 1986, pp. 39-51; Javier García Puerto, "La Tercera carlinada a Torredembarra: els documents carlistes (1873-1875)", *Estudis Altafullencs*, 21, 1997, pp. 53-63.
8. AMTO, "Carta de 29 de abril de 1874", *Correspondència. Entrades i sortides (1860-1948)*, top. 259.